

VÁLASZ

DR. HABIL. BERÉNYI LÁSZLÓ OPPONENSI VÉLEMÉNYÉRE

A kompetencia hatalom?

Mit ér a gazdasági felsőfokú képzés, ha nem ad diplomát?

Kárpátiné Daróczy Judit

Pannon Egyetem

Gazdálkodás és Szervezéstudományi Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Gaál Zoltán professor emeritus

Mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani Opponensemnek, hogy ilyen alaposan, és mélyre hatóan elolvasta a disszertációm, és ilyen sok időt szánt rá. Észrevételei csiszoltabb kutatói látásmódra tanítanak, és munkám folytatására ösztönöznek.

A dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy mit ér a diplomát nem adó gazdasági felsőfokú képzés a munkaerő-piacon. Vizsgálódásom középpontjába a gazdasági felsőfokú, nem diplomás szakképzésből kikerülő pályakezdőkkel szemben elvárt kimeneti kompetenciák terén a munkaadók, a felsőoktatási intézmények és a hallgatók véleményének összehasonlítását állítottam. A *gazdasági felsőfokú, nem diplomás szakképzés* egy általam meghatározott elnevezés, amely a gazdasági felsőfokú oktatási rendszeren belül létező olyan képzés-típus összefoglaló neve, amely felsőfokú végzettséget ad, de diplomát nem. Ez a képzéstípus az évek folyamán jelentős változásokon ment keresztül és a neve is többször módosult: először akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés, majd felsőfokú szakképzés (FSZ), végül felsőoktatási szakképzés (FOSZK) néven került be az oktatási struktúrába.

Opponensem elismerően nyilatkozik a disszertáció egészéről, kiemelve azt, hogy ez a képzési forma alig ismert és elismert Magyarországon. Különösen nagyra értékelem, hogy aktuálisnak és izgalmasnak találja a disszertációban felvetett és elemzett kérdéseket.

Opponensem elismeri és méltatja, hogy olyan témára irányult a vizsgálatom, amelyről az oktatáspolitikusok, az oktatók, a gyakorlati szakemberek máig különbözőképpen vélekednek. Köszönöm az elismerő szavakat abban a tekintetben, hogy szintetizáló

szemmel közelítem meg a kérdést és a dolgozatomban a megalapozott kutatás eredményeképpen megfelelő érvanyag található a döntéshozók számára, hisz ez is volt a célom a dolgozattal.

A szakirodalom feldolgozása

Opponensem méltatja, hogy olyan területre összpontosítottam a vizsgálatot, amelyben saját tapasztalatokkal is rendelkezem, így a téma szakirodalmi feldolgozásával, valamint kérdőívek, interjúk feldolgozásával, elemzésével nyert információkon kívül saját közvetlenül szerzett tapasztalataimat is kamatoztattam a vizsgálatok során.

Opponensem elismeri, hogy a szakirodalom feldolgozása, hogy a munkahelyi vitán ajánlott szerkezeti változtatásokat megfogadva egyértelművé tettem azokat a lehatárolásokat, amelyek a kutatás szűkebb területére irányítják a figyelmet.

Köszönöm a dicsérő szavakat a kritikai észrevételeim megalapozottságával és az indoklásom meggyőző érvanyagával kapcsolatban.

Empirikus kutatás

A kutatási folyamat értékelése

Örömmel olvastam Opponensem elismerő szavait az empirikus kutatással kapcsolatosan. Köszönöm, hogy elismeri és méltatja a kutatás lefolytatásának és a kutatási minták elemzésének színvonalát. Opponensem pozitívként említi, hogy dolgozatomban szekunder és primer forrásokra egyaránt építetek, és minden oldal megkérdezésére törekedve több felmérést is használok. Köszönöm az adatgyűjtés, illetve a statisztikai adatfeldolgozás során használt módszereim részletes bemutatásának és indoklásának pozitív véleményezését, valamint a Grounded theory módszer alkalmazásának elfogadását.

A kutatás eredményei, önálló tudományos teljesítmény

Opponensem véleménye szerint a kutatás eredményeinek bemutatásánál emeli az elemzés színvonalát, hogy a követelmények leírása és rendszerbe foglalása mellett értelmeztem is azokat, megmagyaráztam, majd értékeltem a teljesíthetőségüket. Köszönöm a pozitív véleményt a téziseim átfogalmazását illetően is.

Válasz az opponens által feltett kérdésekre

Opponensem az értekezés alapján 4 kérdést fogalmazott meg, melyekre a továbbiakban egyenként kívánok válaszolni.

1. Milyen alapvető változásokat vár a felsőfokú-felsőoktatási szakképzésben a közeljövőben, illetve hogyan értékeli az eddigi tendenciákat?

A dolgozatom elkészítése óta a felsőfokú szakképzés teljesen megszűnt és felváltotta a felsőoktatási szakképzés rendszere.

Mind a régi felsőfokú szakképzés (FSZ), mind az újabb felsőoktatási szakképzés (FOSZK) képzési és kimeneti követelményeiben fellelhetők az Európai Bizottság és Tanács által ajánlott kulcskompetenciák, ám a struktúra nem azonos azzal. Az alkotók tehát figyelembe vették a munkaerő-piaci elvárásokat.

Ugyanakkor a felsőfokú szakképzés hátrányának tekinthető az, hogy miközben a képzés célja a gyakorlat-orientáltság lett volna, addig a felsőoktatási intézmények többségében a kreditek befogadhatósága érdekében a 2 éves képzés alatt a hallgatóknak szinte ugyanazokat az ismereteket szerették volna átadni, mint a BA-képzésben résztvevő hallgatóknak 3 év alatt. Ez többek között azért probléma, mert a gazdasági felsőfokú, nem diplomás képzésre Magyarországon többségében azok a hallgatók jelentkeznek, akik nem tudták teljesíteni a BA-képzés felvételi követelményeit, vagy rövidebb idő alatt szeretnének valamilyen szakmát megszerezni.

Másik hátrányként említhető az, hogy a rendszer bevezetése nem volt eléggé átgondolt, a képzési tartalom túl szerteágazó, a vizsgák szervezése pedig bonyolultabb volt a korábbinál, valamint a vizsgadokumentáció nagyfokú adminisztrációt igényelt. A problémák orvoslására a szakemberek végül arra a következtetésre jutottak, hogy teljesen át kell alakítani a felsőoktatási, nem diplomás szakképzést, ezért a 2013-ban bevezetett felsőoktatási szakképzés már teljesen más struktúrában és más képzési és kimeneti követelményekkel jelent meg. A Gazdaságtudományok képzési területen belül kialakított hét területen azonban nem sikerült egységesen meghatározni a képzésben elsajátítandó kompetenciákat. Ezt a hiányosságot igyekezett kiküszöbölni a 2016 augusztusában hatályba lépő új KKK-rendelet (18/2016. EMMI rendelet), amelyben a kompetenciák sokkal részletesebben, végzettségi szintenként (és tudás – képesség – attitűd – autonómia és felelősség bontásban) szerepelnek. További pozitívumnak tekinthető az is, hogy az új rendelet nagyobb szabadságot ad az intézményeknek abban a tekintetben, hogy kevesebb kreditet kell beszámítaniuk a BA-képzésbe.

Mivel az államilag finanszírozott helyek száma csökkent, ezért a felsőoktatási szakképzésben drasztikusan csökkent (2012-höz képest a felére esett vissza) a jelentkezők és a felvett hallgatók száma is a korábbi évek adataihoz képest. Viszont az a trend nem változott, hogy továbbra is jellemző erre az oktatási formára, hogy a fiatalok számára nem ez az elsődleges cél. Ez tehát azt mutatja, hogy a képzés céljának megváltoztatása nem eredményezte a hallgatók nagyobb érdeklődését.

További problémának látom azt, hogy a vizsgáztatás hibáinak kiküszöbölése helyett a döntéshozók visszahozták a korábbi vizsgáztatást, a kompetenciák mérésének átgondolása

nélkül. Úgy tűnik számomra, hogy még mindig nem kristályosodott ki igazán a felsőoktatási szakképzés célja.

Mindenképpen fontosnak tartom hangsúlyozni azt, hogy egy képzés hasznosságát nem lehet néhány év alatt megállapítani, szükség van egy ún „kifuttatási időre”. Ez alatt az idő alatt azonban elengedhetetlen a folyamatos monitorozás, a vélemények, javaslatok rendszerbe foglalt gyűjtése és csak néhány év tapasztalata alapján, gondos körütekintéssel szabad megváltoztatni azt. Ellenkező esetben ugyanis abba a hibába eshetünk, hogy mindig a két legszükségesebb megoldás váltakoztatásával – az eseményekhez sodródva – próbálunk meg a turbulens környezeti változásokhoz igazodni.

2. Milyen oktatásmódszertani változások szükségesek a felsőoktatási intézmények oldaláról a sikeres felsőoktatási szakképzéshez, illetve mikor tekinthetjük azokat sikeresnek?

A gazdasági felsőfokú végzettségű, nem diplomás pályakezdők és a felsőoktatási intézmények számára is világossá válik a fejlesztendő kompetenciák köre. Ennek ismeretében dolgozhatók ki a képzések kimeneti és vizsgakövetelményei, ugyanakkor elengedhetetlen a konkrét kompetenciák továbbfejlesztése.

Mindenképpen szükségesnek látom a gazdasági felsőfokú, nem diplomás képzés munkaerő-piaci elismertségének növelését. Amennyiben ez megtörtént, fontos a döntéshozók részéről annak pontos megfogalmazása, hogy konkrétan mi a célja ennek a képzési formának. Amennyiben továbbra is a „híd-szerep” betöltése, akkor azt az irányt kell erősíteni. Ám amennyiben fontos szerepet tulajdonítanak a képzés munkaerő-piaci elfogadottságának, akkor nagy energiákat kell fordítani a képzés gyakorlat-orientáltságának növelésére, és a munkaerő-piacon elvárt kompetenciák tudatos fejlesztésére.

Fontosnak tartom ugyanakkor megjegyezni, hogy a felsőoktatásnak igen nehéz igazodnia a munkáltatók kompetencia-elvárásaihoz, ugyanis a vállalkozások azt tudják megmondani, hogy éppen most milyen munkaerőre van szükségük, azt nem, hogy 2-3 év múlva kiket, milyen kompetenciákkal fognak keresni. Pedig különösen a KKV-k számára nélkülözhetetlen a gazdasági versenyben való felzárkózáshoz, hogy kiemelten fontos szerepet tulajdonítsanak a tervezésnek, amellyel elkerülhető lenne a sodródásuk és lehetővé válna a fejlődésük. Ehhez viszont szükségük lenne szorosabb kapcsolatot ápolni a felsőoktatási intézményekkel. Ezáltal mélyebben megismerhetnék a munkaerő-piacon kínált pályakezdők kompetenciáit, lehetőség szerint résztvehetnének a képzésükben és támogathatnák a szükséges kompetenciák fejlesztését. A sikeres megvalósítás szempontjából fontos kompetenciák fejlesztése hasznos lehet a szervezetek vezetői számára a tudásmegosztó kultúra kiépítéséhez vezető úton.

A kutatás során világossá vált, hogy a legtöbb vállalkozás számára a kompetencia túlságosan absztrakt fogalom. Az Európai Unió kompetenciakatalógusa sem fedi le teljes mértékben a munkaerő-piaci elvárásokat. A munkáltatók a munkaerő kiválasztásakor a tudást és az elméleti ismereteket minimum követelményként definiálják. A vállalkozások olyan naprakész kompetenciákkal rendelkező (upskilled) szakembereket keresnek, akik

kreativitásuk és problémamegoldó képességük által húzóerőt jelenthetnek a vállalkozásnál, ezért ezen kompetenciák fejlesztését elősegítő képzést kellene nyújtani a hallgatóknak.

A munkaerő-piac leginkább a szaktudás gyakorlati alkalmazhatóságának fejlesztését várja el a képző intézményektől. Ennek megvalósítása érdekében kiemelt szerepet kell tulajdonítani a szakmai gyakorlatoknak, valamint sokkal nagyobb gondot kell fordítani a szakmai gyakorlatok céges előkészítésére.

Meglátásom szerint nem elegendő a hagyományos képzés folytatása, hanem – a BA-képzésen bevezetett duális képzés mintájára – a nem diplomás felsőoktatási szakképzésben is elengedhetetlen a gyakorlati foglalkozások és az alaposabb előkészítéssel megvalósuló szakmai gyakorlat hangsúlyozása. Az egyes felsőoktatási intézményekben működő tantervek rendszere, annak továbbfejlesztése szintén hozzájárulhatna a gyakorlati tudás elsajátításához. A vállalkozásokat pedig fel kell készíteni a hallgatók fogadására. Nem elegendő csupán helyet biztosítani a számukra, hanem megfelelő feladatokkal is el kell látni őket. A feladatokat gondosan elő kell készíteni, majd ellenőrizni kell azokat.

Az említett javaslatokhoz elengedhetetlen a munkaerő-piac és a felsőoktatás közötti együttműködés megteremtése. Amennyiben ugyanis sikerül megnyerni a munkaerő-piacot a hatékonyabb együttműködésre, akkor nagyobb az esély a munkaerő-piaci kereslet és – kínálat találkozására.

A kutatás feltárta azt is, hogy a munkanélküliség kevésbé sújtja a magasabb iskolai végzettségi fokozattal rendelkezőket kevésbé képzett társaiknál. Úgy vélem, hogy a munkanélküliség csökkentésének egyik módja lehet a vállalkozói életút választásának elősegítése.

A vállalkozói kérdőívem alapján megállapítható, hogy a vállalkozóvá váláshoz nem szükséges gazdasági felsőfokú végzettség, de a vállalkozni vágyókat nagyban segítheti a vállalkozáshoz szükséges ismeretkörök, tudásanyag birtoklása.

A felsőoktatási intézmények erre különösen alkalmas keretet biztosíthatnak, hiszen rendelkeznek a megfelelő ismeretanyag átadásához szükséges feltételekkel. Ennek következtében a gazdasági felsőfokú szakképzés kettős szerepet tölthetne be: egyrészt a szakoktól függő speciális ismeretanyag kidolgozásával és átadásával megfelelő munkaerőt képezne, másrészt a vállalkozáshoz szükséges ismeretkörök törzsanyagba való beépítésével sikeresebbé tenné a fiatalok számára a vállalkozói életút választását is. Tehát a felsőfokú szakképzés révén a fiataloknak lehetőségük nyílna arra, hogy sikerrel induljanak a gazdasági életben és hozzájáruljanak azokhoz a célokhoz, amelyeket az Európai Charta és az Európa 2020 is megfogalmazott.

3. Véleménye szerint a hallgatók és szülők igényeinek jobban megfelel-e a felsőoktatási szakképzés, mint a felsőfokú szakképzés?

A kérdés megválaszolásához mindenképpen szükség lenne a hallgatók és a szülők véleményének feltárására. Eddigi tapasztalataim és kutatásaim azt igazolták, hogy a szülők többsége még mindig „szakmát” szeretne adni a gyermeke kezébe, amellyel megfelelő álláshoz juthat. A hallgatók körében már sokkal összetettebb a kép, ezért érdemes lenne tovább vizsgálni a felsőoktatási szakképzésben tanulók aspirációit illetően. A felsőfokú gazdasági szakképzésben jelentős arányt képviselnek – a megkérdezés alapján többségben

vannak - azok a hallgatók, akik számára a képzés munkaerő-piaci hozadéka fontos (az ún. „szakmát preferálók”). A hallgatók többsége ebbe a csoportba tartozik, amely számára a legfőbb cél a munkába állás, nem pedig az, hogy az itt tanult ismereteiket (kreditek formájában) majd a későbbi tanulmányaik során a BA-képzésbe beszámítsák. Ugyanakkor a többletismeretek elsajátítása egyrészt gondot okoz számukra, másrészt elveszi az időt a gyakorlati képzéstől. Ugyanakkor nem elhanyagolható azok aránya sem, akik továbbtanulási szándékkal vesznek részt ebben a képzésben.

Számottevő a „diplomát preferálók” aránya is, akik továbbtanulási szándékkal vesznek részt ebben a képzésben. További kutatás igazolhatná azt, hogy ezt a két csoportot a képzésben külön kellene választani.

4. Milyen módszerekkel és adatkörrel tudná monitorozni a felsőoktatási szakképzés hatékonyságát?

Mivel ez a képzés az elmúlt években ismét megváltozott, érdemes lenne megvizsgálni az újabb (FOSZK) képzésből kikerülő hallgatók kompetenciáit, összevetve a képzési és kimeneti követelményekkel. A pályakövetési rendszer segítségével fel kellene tárni ezen hallgatók elhelyezkedési, illetve továbbtanulási eredményeit. A BA-képzésben már évek óta alkalmazott DPR-rendszerhez hasonlóan a nem diplomás végzettségűek pályakövetését is bevezetésre érdemesnek tartom.

Primer és szekunder források felhasználása – meglátásom szerint - egyaránt fontos. Elengedhetetlen szekunder forrásnak tekinthető a megváltozott vizsgák tapasztalati eredménye, ugyanakkor primer kutatás segítségével a munkaerő-piaci kereslet is felmérhető, valamint az előző kérdésre adott válaszomban szereplő hallgatói és szülői elégedettség felmérése is idesorolható.

További elemzésre ad lehetőséget a megváltozott vizsgarendszer is, amely nagymértékben leegyszerűsödött. A korábbi modulos rendszert – annak problémái, nehézségei miatt – teljesen felszámolták, pedig véleményem szerint számos lehetőség rejlik benne. Megoldást jelenthetne az, ha nem csak a vizsga során mérnénk a hallgatók által megszerzett kompetenciákat, hanem folyamatosan, a belső vizsgák során is olyan értékelőrendszer kerülne kidolgozásra, amely lehetővé teszi a munkaerő-piac által elvárt kompetenciák meglétének/fejlődésének mérését.

Összefoglalva a fent leírtakat, köszönettel fogadom a konkrét kérdéseket, melyek segítik a további kutatómunkámat.

Befejezésül

A felsorolt pontokkal az opponensi véleményre adott válaszaim végére értem. Hálás szívvel és tisztelettel köszönöm Opponensemnek, hogy idejét és energiáját nem sajnálva ilyen alapos véleményt írt a disszertációmról, valamint azt, hogy támogatta a nyilvános vita lebonyolítását és a PhD fokozat odaítélését.

Budapest, 2017. január 6.

Kárpátiné Daróczy Judit